

PEKO - jumal

Viimati uuendatud neljapäev, 23 juuni 2005

Setu rahvausundis, täpsem oleks öelda mütoloogias, on Peko viljakusjumal. Juba möödunud sajandi lõpus polnud tema kultus tuntud kogu Setumaal, vaid keskendus Mokroluga nulka, kus kümmekonnas külas oli Peko kummardajaid. Pekot koguneti austama aastas kaks korda ühistele pidudele. Kevadisel peol, mis leidis aset pärast kevadist külvi, osalesid asjaosaliste peredest peremees ja perenaine. Pidude korraldati ühiselt: odrad peoõlle pruulimiseks koguti kokku varem, toit aga võeti kaasa. Pekole pühendatud teine pidu peeti sügisel ning selles osalesid ainult mehed.

Pekokultusele tunnuslik joon oli, et Pekojumalat esindas inimesekujuline puust (teiste kinnitusel vahast) kuju, mis liikus kindlas perede ringis igal järgneval aastal uude kohta. Uue peremehe valimine toimuski sügisel praasnikul ja vaid meeste seltskonnas. See sündis varem nn. vereliisuga. Kogunenud vastu ööd peo korraldaja poole, sõid mehed igaüks oma leivakotist, pöörates teiste poole selja. Seejärel paluti Pekolt kaitset kogu oma talule, viljale ja karjale. Vereliisk seisnes selles, et mehed jooksid õuele ja hakkasid rüselema, aga ka üksteise eest üle aia hüppama. Kellel seejuures esimesena veri välja tuli, see oligi järgneval aastal Peko-peremees. Hilisemal ajal asendas vereliisku uue peremehe valimine küünlatulega. Peko vastne omanik võttis Peko kuju kaasa valge lina sees. Ta võis aasta läbi Pekot oma talus (üldjuhul aidas viljasalves) hoida ning tema ülesanne oli korraldada järgnev praasnik.

Peko-praasnikke on nimetatud ka ko´radsipraasnikeks (sõnast korjama), jumalat ennast sellest tulenevalt ko´ratjumalaks, rüüsäpuusliks ning eufemistlikult Hüä Vell´o. Nimetus rüüsäpuusli (= raheikoon) lähtub veendumusest, et Peko valitseb eriti rahe Ligi kümme aastat pärast Pekolasõ sündi jõudis Eesti Rahva Muuseumi ka materiaalne Peko, s.o. umbes poole meetri kõrgune rohmakalt inimesekujuliseks tahatud puust nukk. Seal on ta praegugi. Kuigi see Peko kuju pärineb Krantsova külast ning peremees, kes kuju muuseumile kinkis, ei mäletanud, et peres oleks üldse Pekot mingil moel austatud. Mokroluga nulga Peko kuju, tegeliku kultuse objekti saatuse on senini teadmata.

Setu viljakusjumala Peko kuulumine väga vanasse, kristluse eelsesesse usundisse on väljaspool kahtlust. Sisuliselt sama nime all – Pellon Pekko – esines ta karjala jumalate panteonis, kus tema spetsialiteediks oli odrakasvu edendamine. Seda nime tundsid vadjalasedki (rihi-pekka)

Pekokultusele leiduvad paralleelid ka mordva, udmurdi ja mari usundis.